

IPARI ENZIMEK

BME Alkalmazott Biotechnológia és Élelmiszertudomány Tanszék

IPARI ENZIMEK

Történelem, mérföldkövek

- Ősrégi: borjúgyomor – tejalvasztó enzim, rennin
- maláta – keményítőtőbontó enzimek, amilázok
- 1836 Schwann: pepszin a gyomornedvből (triviális név)
- 1876 Kühne: enzim elnevezés (de még nem tudták pontosan, hogy mi az)
- 1890 TAKAMINE (USA) „takadiasztáz” preparátum *Asp. oryzae*, emésztés-segítő, proteáz + amiláz
- 1894 E. Fischer: sztereo-specifitás, α és β glükózidázok
- 1913 Michaelis-Menten: enzimkinetika $v_{\max}$, K_M
- 1926 Sumner: kristályos enzim, ureáz kardbabból
- 1966 teljes térszerkezet, lizozim

BME Alkalmazott Biotechnológia és Élelmiszertudomány Tanszék

2

IPARI ENZIMEK

Történelem, mérföldkövek

- 1969 Enzimek és sejtek immobilizálása
  - 1969 DL-Met reszolválása, Tanabe, J
  - 1973 6-amino-penicillánsav előállítása
  - 1974 xilóz izomeráz – High Fructose Corn Syrup
  - 1977 laktáz – low lactose milk
- 1975 Kliganov: enzimreakció szerves fázisban – lipáz
- 1999 Enzyme Data Bank: ~4000 emzim, www.expasy.ch

BME Alkalmazott Biotechnológia és Élelmiszertudomány Tanszék

3

ENZIMEK ALKALMAZÁSAI

Ipar: amilázok, proteázok, izomerázok, penicillin aciláz,
konverziók (pl. az eddigi előadásokban felsoroltak)
Piac: ~2000 MUSD/év

Analitika, diagnosztikumok: glükóz-oxidáz, alkohol dehidro-
genáz, koleszterin oxidáz, ... stb

Medicina: proteázok, lipáz, aszparagináz, sztreptokináz, he-
parináz, ... stb
Piac: ~3000 MUSD/év

Kutatás/génmanipuláció: restrikciós endonukleázok, reverz
transzkriptáz, DNS-ligáz, DNS polimeráz, ...

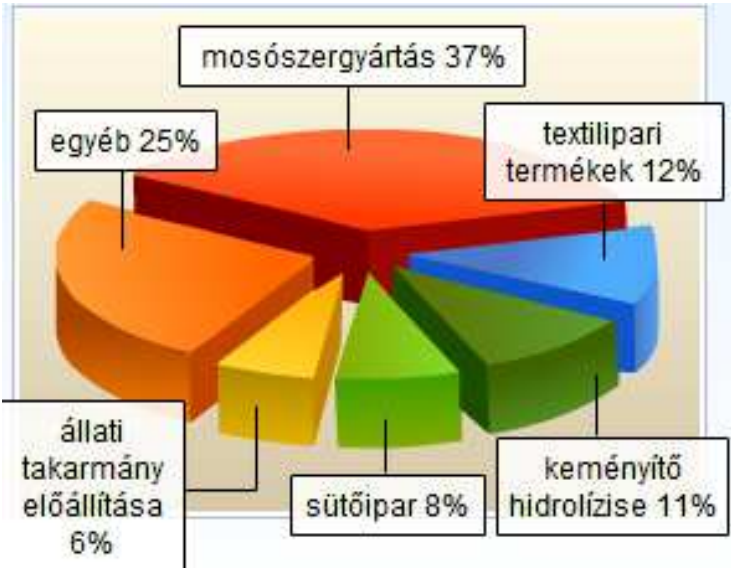
Mi itt az ipari enzimekkel foglalkozunk.

BME Alkalmazott Biotechnológia és Élelmiszertudomány Tanszék

4

MEGOSZLÁS IPARÁGAK SZERINT

BME Alkalmazott Biotechnológia és Élelmiszertudomány Tanszék

5

IPARI ENZIMEK PIACA

Néhány multi uralja:

Novozymes (DK)
DuPont/Danisco (USA)
Roche (CH)

USA   40 %
Európa   35 %
Japán   24 %

Enzyme	Sales (% of total)
Bacillus proteázok	45
Glükamilázok	13
Bacillus amilázok	5
Glükóz izomerázok	6
Rennin (mikrobiális)	10
Amilázok (penész)	4
Pektinázok	3
Proteázok (penész)	2
Egyéb	12

BME Alkalmazott Biotechnológia és Élelmiszertudomány Tanszék

6

IPARI ENZIMEK FORRÁSAI

Állati szövetek:

emésztőcsatorna emésztőenzimeit: tripszin, rennin
májból: glutamát dehidrogenáz

Növényi eredetű:

Papain, bromelin
 α és β -amilázok: malátában

Mikroorganizmusok:

Sok extracelluláris hidroláz
Egyenértékű vagy jobb enzimet termelnek.

Ma a termelt enzimek 60%-a nem természetes, vagy

- génmanipulációval átvitték egy másik mikroorganizmusba
- protein engineering-gel megváltoztatták a szerkezetét.

BME Alkalmazott Biotechnológia és Élelmiszertudomány Tanszék

7

IPARI ENZIMEK TERMELÉSE

Anyagcsere: egyetlen fehérjét kell termelni nagy mennyiségben.

Szabályozások: néhány konstitutív enzimtől eltekintve ezek induktív enzimek → indukálni kell → általában a szubsztráttal

Amilázok	- keményítővel
Invertáz	- szacharózzal
β -galaktozidáz	- laktózzal
Glükóz-izomeráz	- xilózzal (xilán, korpa)

Katabolit represszió: a bőséges cukor (glükóz, fruktóz, stb) lefékezi az alternatív anyagcserét. Kivédése:

- más, nehezen hozzáférhető szénforrás (laktóz, glicerin, ..)
- glükóz adagolással limitben tartani
- szabályozási mutánsok keresése

BME Alkalmazott Biotechnológia és Élelmiszertudomány Tanszék

8

IPARI ENZIMEK TERMELÉSE

Tenyésztés általános jellemzői:

Felületi: még előfordul – tálca, forgó dob

Szubmerz: általános

Szakaszos: tisztán ritkán fordul elő

Rátáplálásos: a leggyakoribb

Folytonos: ahol csak lehet

Oxigén ellátás: nincs általános szabály

van, ahol az oxigén limit a jó (pl. glükóz izomeráz,...)

van, ahol nagy OUR szükséges (pl. proteáz, ...)

van ahol +8% CO₂ bevezetése előnyös

BME Alkalmazott Biotechnológia és Élelmiszertudomány Tanszék

9

IPARI ENZIMEK TERMELÉSE

Feldolgozás jellemző műveletei:

Extracelluláris – intracelluláris enzimek (sejtfeltárás)

(a cél az extracelluláris, pl. génmanipulációval egy szignálpeptidet kapcsolnak a fehérje elejére)

Kicsapás - kicsapás, oldószeres kicsapás (IEP)

Ultraszűrés – koncentráció, diaszűrés

Kromatográfia – ioncsere, adszorpció, néha affin- és gél-

Szárítás – fluid ágyas, porlasztva szárító, dobszárító

Granulálás – extruderrel, sima felületű gyöngyök, por nélkül

A két utolsó lépés drága, és árthat az enzimnek, ezért sokszor inkább oldatban hozzák forgalomba (stabilizálás)

BME Alkalmazott Biotechnológia és Élelmiszertudomány Tanszék

10

IPARI ENZIMEK

Az ipari léptékben termelt enzimek szinte mind hidrolázok. Ezen belül a szubsztrátok szerint célszerű csoportosítani az egyes készítményeket.

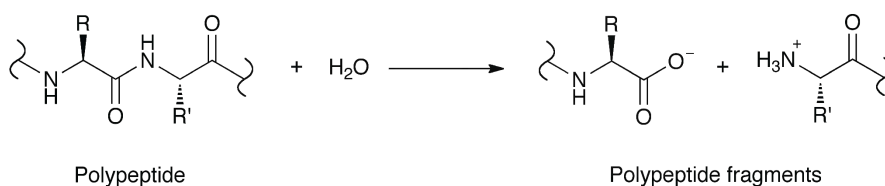
- Szénhidrátbontó enzimek (ezeket itt nem tárgyaljuk, mert párhuzamosan a keményítőipar kapcsán tananyag)
- Proteázok (pH optimumuk szerint lúgos, semleges és savas proteázok)
- Lipázok

BME Alkalmazott Biotechnológia és Élelmiszertudomány Tanszék

11

Proteázok

A proteázok az ipari enzimek egyik legfontosabb csoportja (6200 t tiszta enzimfehérje/év)

Peptid kötések bont (létrehoz) (hidrolízis, szintézis)

Fehérje lebontás: élelmiszer, tejjavítás, mosóenzimek, infúzió, vérrögoldás (fibrin oldás)

Peptid szintézis: aszpartám előállítása

BME Alkalmazott Biotechnológia és Élelmiszertudomány Tanszék

12

Proteázok

Hidrolízis-ekvivalens (h):

(mól elbontott peptidkötés)/(kg fehérje (szubsztrát))

Hidrolízis fok (DH = degree of hydrolysis), bontási százalék:

$$DH = \frac{h}{h_{tot}} \cdot 100\%$$

(mól elbontott peptidkötés)/(mól összes peptidkötés)

h_{tot} = 1 kg fehérjében található összes peptidkötés (mól).

Ez ~8 mól/kg, mert ha az aminosavak átlagos molekula-tömege 125 g/mol, akkor 1 kg fehérjében 8 mól aminosav = 8 mólnyi peptidkötés van.

BME Alkalmazott Biotechnológia és Élelmiszertudomány Tanszék

13

Proteázok

Csoportosítás:

- Exo- és endoproteázok
- termelő szervezetek alapján (baktérium, gomba)
- pH optimum alapján (alkalikus, neutrális, savas)
- kulcs-aminosav szerint (Ser, Cys, Asp proteázok)

BME Alkalmazott Biotechnológia és Élelmiszertudomány Tanszék

14

Alkalikus proteázok

Termelő mikroorganizmusok:

Streptomyces nemzetség, *Aspergillus* nemzetség, *B. amyloliquefaciens* (szubtilizint termel – szerin-proteáz, reverzibilis a hidrolízis)

A **mosószer** proteázoknál feltétel a kompatibilitás:

- detergenssekkel
- lúgokkal
- kelátképzőkkel
- perborátokkal
- hőstabilitás

BME Alkalmazott Biotechnológia és Élelmiszertudomány Tanszék

16

Alkalikus proteázok a bőriparban

Bőrkikészítés:

- Tartósítás
- **Áztatás** – proteázokkal leemésztik a nem-rost fehérjéket
- **Szőrtelenítés** – az enzimek nem a szőrt (keratint) bontják, hanem a szőrtüszőt
- Zsírtalanítás
- Pácolás
- Cserzés

BME

Törzsek

Screening

pH = 10-es fehérje agaron szélesztéssel

Törzsjavítás (génmanipuláció, protein engineering)

Célja: az adott törzs több enzimet termeljen

- 1.) erős promótert teszünk az adott gén elé
- 2.) multikópiás plazmid: az adott gén több példányban legyen jelen.
- 3.) protein engineering: pl.:a stabilitás érdekében a 222 Met-t (amitől egy fehérje általában instabil) Ser-re cserélték - jobb aktivitást tapasztaltak, de a stabilitás nem lett jobb.

BME Alkalmazott Biotechnológia és Élelmiszertudomány Tanszék

18

Fermentációs technológia

- Fed batch fermentáció
- Az NH_4 és aminosav koncentrációt alacsonyan kell tartani
- intenzív O_2 bevitel kell
- 48-72 h

1971-ben termék-krízis: a por állagú enzim a gyár levegőjében szállva a dolgozóknál erős allergiát okozott.

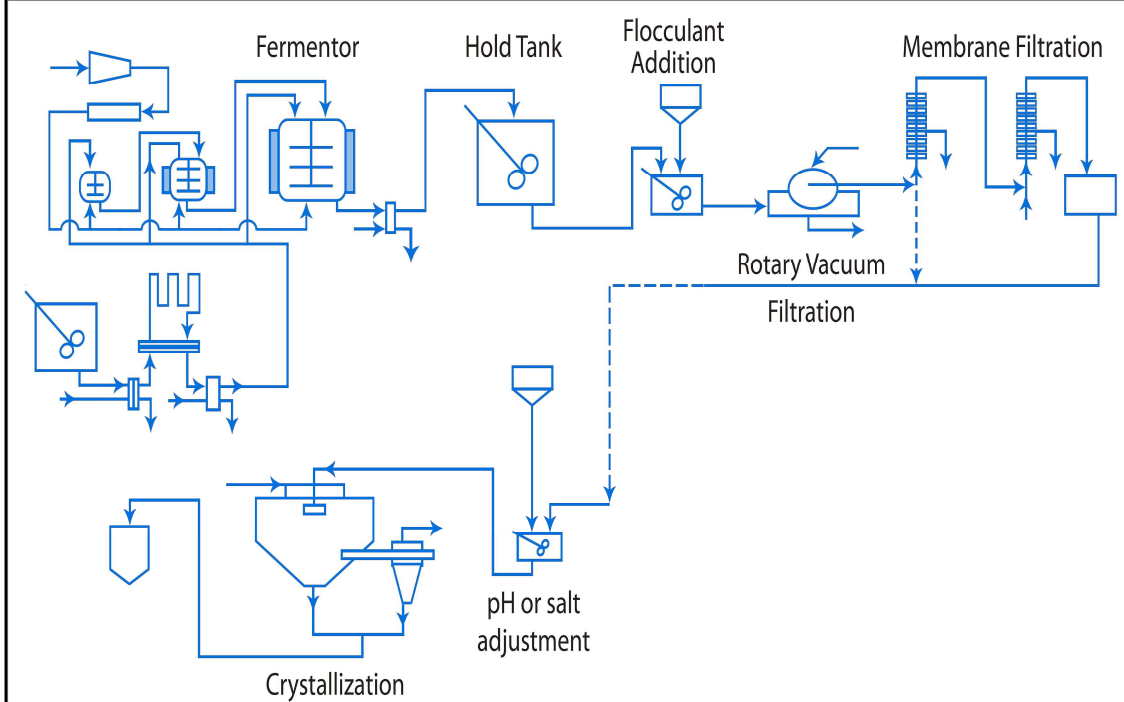
Megoldás: mikrokapszulázás, extruder granulálás – sima felületű szemcsék, nem porzik.

BME Alkalmazott Biotechnológia és Élelmiszertudomány Tanszék

19

Egy alkális proteáz gyártási technológia

Neutrális proteázok

Termelő mikroorganizmusok:

Bacillus subtilis, *S. griseus*, *Aspergillus orizae*

Érzékeny:

- hőre
- stabilizátorokra (CaCl_2 , NaCl)
- alkalikus proteáz gyorsan lebontja

Felhasználás:

- Élelmiszeriparban
- Bőriparban

BME Alkalmazott Biotechnológia és Élelmiszertudomány Tanszék

21

Neutrális proteázok a sütőiparban

A sütőiparban: elbontják a siker fehérjét, ezzel

- Enye bontásnál a tészta lazább lesz, nagyobbak a buborékok
- Erősebb bontásnál a tészta nem rugalmas lesz, hanem kemény, roppanós (keksz, ropi)
- Több szabad amino csoport keletkezik – Maillard reakció – barna szín

BME Alkalmazott Biotechnológia és Élelmiszertudomány Tanszék

22

Neutrális proteázok húsiparban

A húsiparban: érlelés, fehérje rostok fokozatos lebontása (rágós → puha)

- Spontán, saját enzimekkel +4 fokon 2-3 hét
- Felgyorsításához proteázt injektálnak
- Hidegen ez is lassan megy, de a sütés/főzés során felgyorsul a folyamat

BME Alkalmazott Biotechnológia és Élelmiszertudomány Tanszék

23

Savas proteázok

Asp és Glu proteázok

Pepszin típusú: $pH_{opt} = 2-4$, *Aspergillus*-ok termelik

Rennin típusúak: $pH_{opt} = 5-7$, (*Rhizo*)*mucor*-ok termelik

Felhasználás:

- emésztést elősegítő enzimek (pepszin pótlása)
- szója hidrolízis, szója szósz előállítása
- tej alvasztása

BME Alkalmazott Biotechnológia és Élelmiszertudomány Tanszék

24

Oltóenzim, rennin, rennet, chymosin

Savas proteáz

A sajtgyártás kulcsenzime, alvasztó enzim, Asp van az aktív centrumban (= aszparaginsav proteáz)

A 3-4 hetes borjú gyomrában található pre-pro-chymozin formában.

Két izoenzime van, egy aminosav (244) különbség:

- *chymozin A*: Asp (~40%, nagyobb az aktivitás)
- *chymozin B*: Gly (~60%)

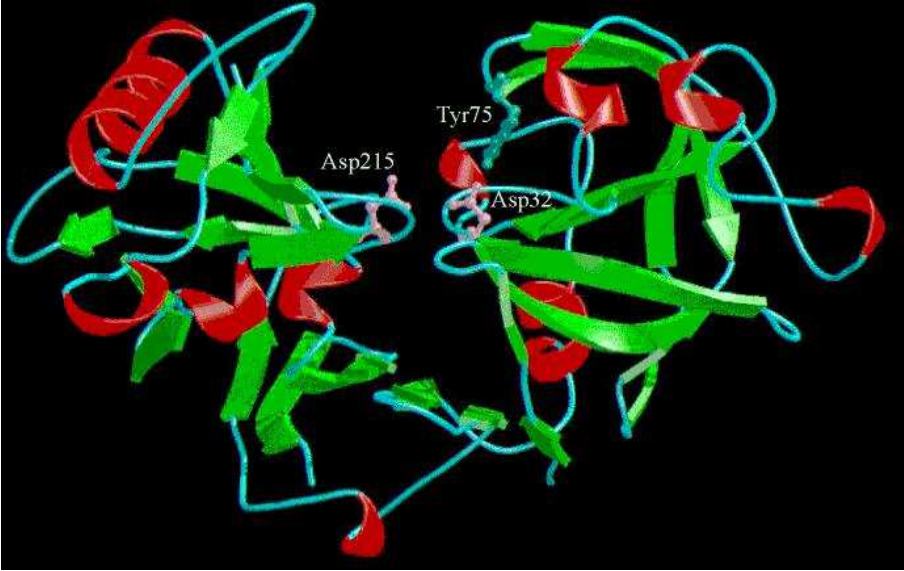
Genetikailag meghatározott, vagy A vagy B van termelődik.

BME Alkalmazott Biotechnológia és Élelmiszertudomány Tanszék

25

Chymosin-B

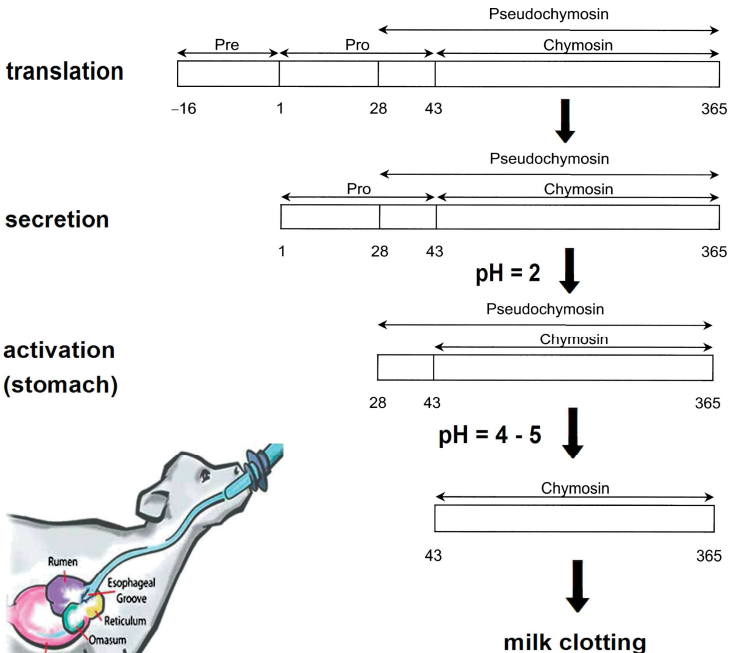

BME Alkalmazott Biotechnológia és Élelmiszertudomány Tanszék

26

Az aktív kimozin kialakulása

BME Alkalmazott Biotechnológia és Élelmiszertudomány Tanszék

27

Kimozin

Megnövekedett igény, nincs elég borjú gyomor.

A hiányzó mennyiség pótlására:

1. állati (pl. csirke) pepszinek (Izrael, Csehország)
2. savas penész proteázok - *Rhizomucor miehei*, *R. pusillus*, *Cryphonectria (Endothia) parasitica*
E. parasitica enzim: kereskedelmi készítmény, 1967, Supraren (USA, Franciaország)
  - pH = 4 - 5,5
  - hőstabilitása (viszonylag) nagy (itt hátrány)
  - extracelluláris enzim, kicsapódhat

Protein engineering-gel próbálták javítani.

BME Alkalmazott Biotechnológia és Élelmiszertudomány Tanszék

28

Rekombináns kimozin

3. Rekombináns DNS technikával

E. coli

- 1980 elején az állati chymozin gént klónozták, RENNET^R néven szabadalmaztatták és engedélyeztették
- az enzim oldhatatlan, zárványtest (inclusion body) formában van
- az összfehérje 15-20%-a rennin

B. subtilis: ártalmatlan mikroba, de ez is intracelluláris

Saccharomyces cerevisiae: gyenge termékképzés

BME Alkalmazott Biotechnológia és Élelmiszertudomány Tanszék

29

Rekombináns kimozin

Aspergillus niger var. awamori törzzsel

Egyszerű inokulálás, spórákkal, hosszabb, egy hetes fermentáció.

Extracelluláris, könnyű feldolgozni, de: a komplex tápoldat miatt szennyezettebb.

Elég porlasztva szárítani, ha tiszta enzim kell, akkor oszlopokon tisztítják.

Christian Hansen, (CHY-MAX); Genencor (CHYMOGEN)

BME Alkalmazott Biotechnológia és Élelmiszertudomány Tanszék

30

Rekombináns kimozin

Kluyveromyces lactis-sal: élelmiszeripari mikroba, tejsavóból izolált élesztő, a tejcukrot bontja (vö.: SCP gyártás),

A tejiparban használatos β -galaktozidázt ezzel termeli a Gist-Brocades.

Extracelluláris enzimtermelés: az élesztő α -faktor leadert, mint szignál szekvenciát beépítették az N-terminálisra ezáltal a prochymosint extracellulárisan termeli. (1988 F, NL)

A törzs kevés más extracelluláris fehérjét termel, ezért könnyű a kimozint izolálni.

Prochymosin $\rightarrow$ chymosin (MAXIREN®)

Jól ismert törzs, egyszerű a scale up.

BME Alkalmazott Biotechnológia és Élelmiszertudomány Tanszék

31

MAXIREN^R

A termék nem tartalmazhat élő sejtet, ezeket benzooesavval alacsony pH-án előlik, és szűrik (ultraszűrés után sterilszűrés → élelmiszeripari enzim)

Közben a prochymosin → chymosin átalakulás végbemegy

A terméket benzooesavval tartósítják.

Régebben plazmidon elhelyezkedő génről termeltették a prochymosint, azután a prochymosin gént beépítették a kromoszómába.

BME Alkalmazott Biotechnológia és Élelmiszertudomány Tanszék

32

MAXIREN^R

- tisztább, mint a borjú kimozin, nincs kísérő enzim (pepszin + egyéb)
- a kimozinnal kémiailag és biológiailag teljesen azonos
- termelése olcsó
- állandó tisztaságú, mentes állati szervmaradványoktól (pl. nincs BSE veszély)
- korlátlanul termelhető

BME Alkalmazott Biotechnológia és Élelmiszertudomány Tanszék

33

MAXIREN^R

- 1988-tól ipari termelés Seclinben (F), az üzem ISO 9002 minősítéssel rendelkezik rekombináns élesztő tenyésztésére, kóser minősítés, vegetáriánus minősítés.
- engedélyeztetése nehéz volt, csak
- DNS stabilitás, patogenitás, mutagenitás, toxikusság, etetési teszt, allergia, sajtgyártási teszt, organoleptikus vizsgálatok után fogadták el.
- EC, EU előírásait be kell tartani (termelésre és termékre egyaránt)

BME Alkalmazott Biotechnológia és Élelmiszertudomány Tanszék

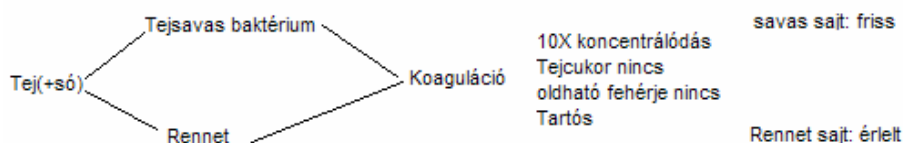
34

A kimozin hatása

A sajtgyártás kulcslépése a tejfehérje megalvasztása.

A sajt az első termék, melynél enzimet és mikrobát (tejsavbaktériumot) is használnak évezredek óta.

Évente $25 \cdot 10^6$ liter kimozint forgalmaznak, 140 M USD értékben, olcsó enzim.

BME Alkalmazott Biotechnológia és Élelmiszertudomány Tanszék

36

A tej fehérjéi

Fehérjék	%	Foszfát csoportok molekulánként	
Kazein			
α s1-kazein	32	8	Hőstabil P miatt, Ca kötő micella képz.
α s2-kazein	8	10-13	
β-kazein	32	5	
κ-kazein	8	1-2	
	80		
Savó fehérjék			
β-laktoglobulin	12	0	Ezek ultraszűréssel eltávolíthatók
β-laktalbumin	4	0	
Immunglobulin	3	0	
Szérum albumin	1	0	
	20		

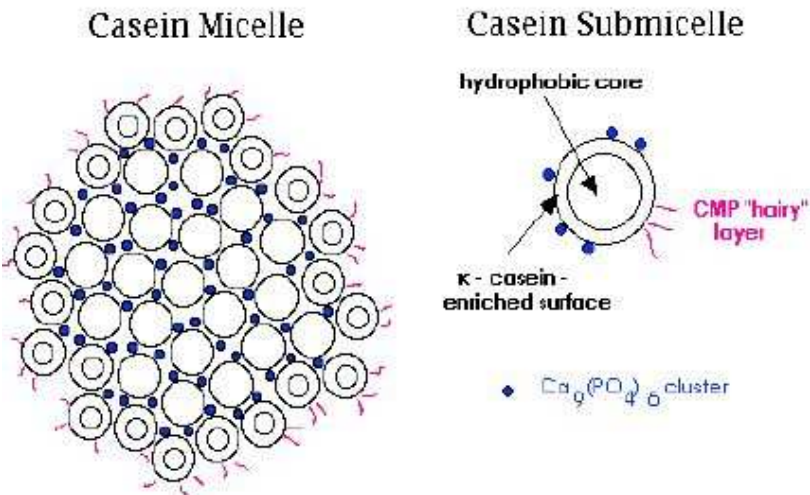

BME Alkalmazott Biotechnológia és Élelmiszertudomány Tanszék

37

Kazein micellák

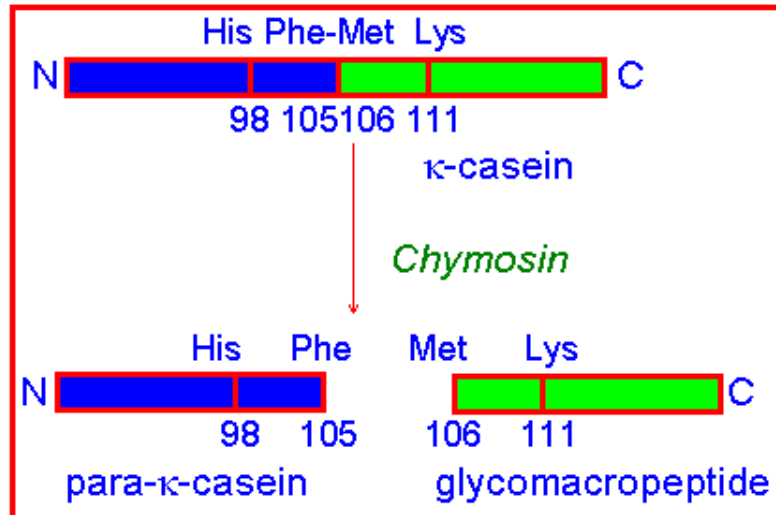
0,1% Ca jelenlétében a kazeinok micellát képeznek.

BME Alkalmazott Biotechnológia és Élelmiszertudomány Tanszék

38

A kimozin hatása

BME Alkalmazott Biotechnológia és Élelmiszertudomány Tanszék

39

A kimozin hatása

1. *fázis*: A rennin fenilalanin-metionin között végez hasítást, kettévágja a κ -kazeint és ezzel destabilizálja a micella szerkezetét.
2. *fázis*: koaguláció, mely a magasabb hőmérsékleten és Ca^{2+} ionok hatására fokozódik

Szétválasztás: túró (fehérje: a 8%-ból 7, zsír, Ca, foszfát) + savó (tejcukor ~7,5% és ~1% fehérje, ásványi sók)

BME Alkalmazott Biotechnológia és Élelmiszertudomány Tanszék

40

Sajtérlelés

Bizonyos sajtokat érlelnek (4 hét-2 év), az idővel a víztartalom csökken.

Közben kémiai, biokémiai, mikrobiológiai változások zajlanak le.

- ha tejcukor maradt a sajtban és ezen a mikrobák elszaporodnak → kellemetlen íz
- sok szabad zsírsav keserű (szappanszerű) ízt ad
- a fehérje bomlás folyamatos, aminosavak, biogén aminok, ammónia

BME Alkalmazott Biotechnológia és Élelmiszertudomány Tanszék

41

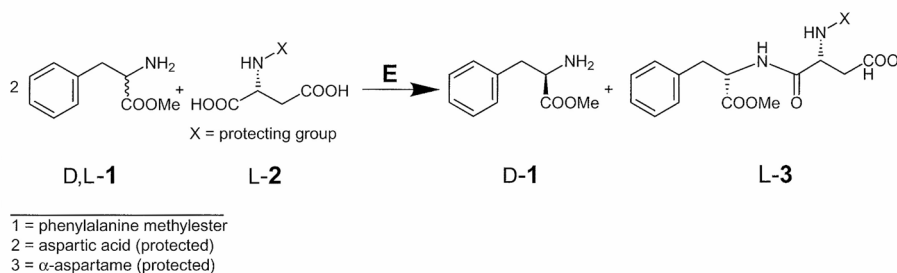
Fémproteázok

termolizin Zn proteáz, az aszpartám gyártás enzime

Aszpartám: mesterséges édesítőszer.

Felhasználása élelmiszerekénél: italok, tej, jam, cukorkák...

A fenilalanin metil észterének és aszparaginsavnak az összekapcsolásával keletkezik:

BME Alkalmazott Biotechnológia és Élelmiszertudomány Tanszék

42

Termolizin

Forrása: *Bacillus proteoliticus*

Mérete: 316 aminosav, 34.333 Da

Japán hőforrásból izolálták → jó a hőstabilitása

A kofaktora Zn^{2+} ion, a stabilitását 4 Ca^{2+} biztosítja.

Optimális körülmények: $\text{pH} = 7-8$ $T = 70^\circ\text{C}$

Izolált enzimként, oldott vagy immobilizált formában alkalmazzák.

Szakaszos eljárás, keverős reaktorban

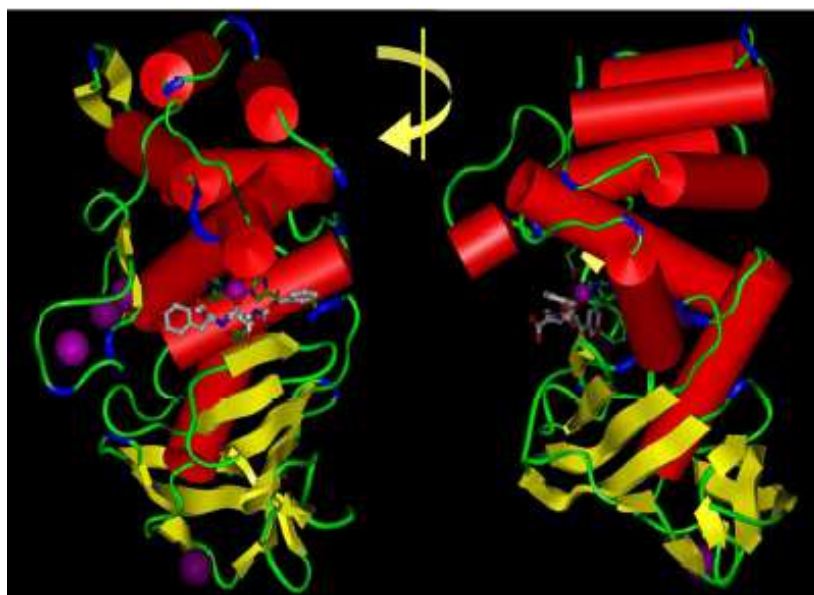
Enantiomer tisztaság: 99,99 %

BME Alkalmazott Biotechnológia és Élelmiszertudomány Tanszék

43

Termolizin

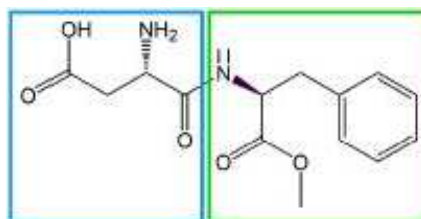

BME Alkalmazott Biotechnológia és Élelmiszertudomány Tanszék

44

Aszpartám gyártás

Ahhoz, hogy csak a fenilalanin aminocsoportja reagáljon az aszparaginsav α -karboxil csoportjával, a rajtuk lévő egyéb funkciós csoportokat blokkolni kell, egyébként random di- és oligopeptidek képződnek.

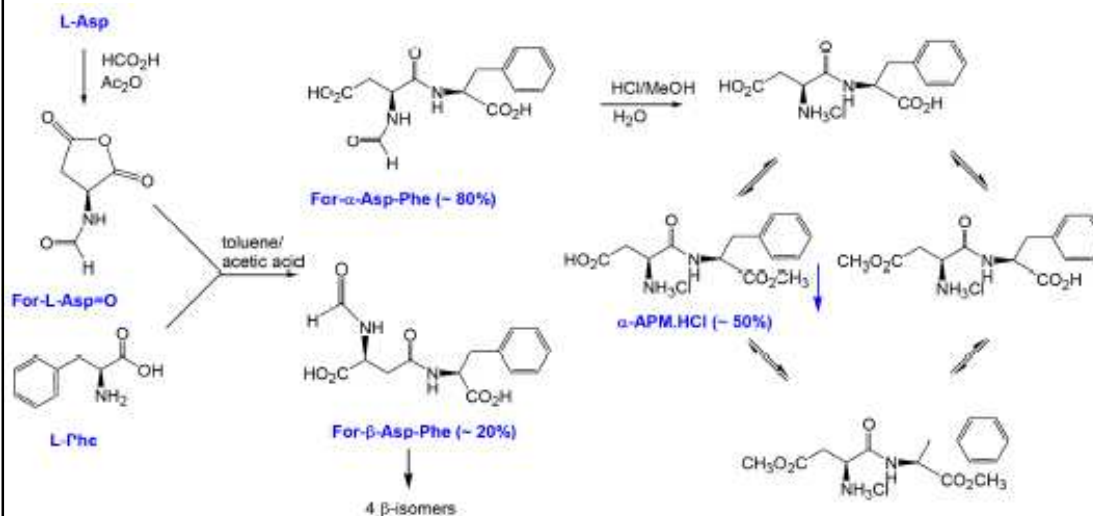

BME Alkalmazott Biotechnológia és Élelmiszertudomány Tanszék

45

Aszpartám gyártások

Kémiai eljárás (formilezés, NutraSweet, Ajinomoto):

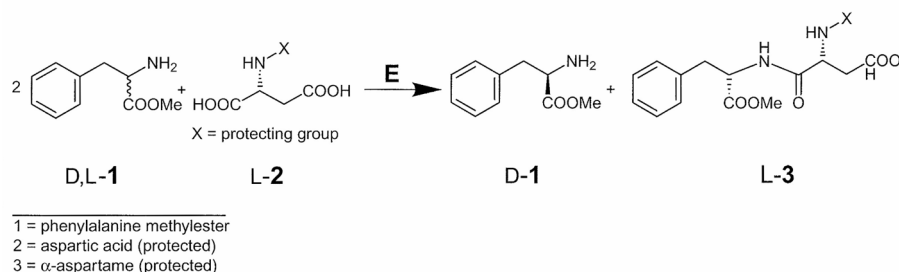

BME Alkalmazott Biotechnológia és Élelmiszertudomány Tanszék

40

Enzimes eljárás (HSM = Holland Sweeteners Company)

A Phe metilésztere a karbonsavat blokkolja, az Asp aminos-csoportját pedig egy benzoi-oxi-karbonil (BOC) csoporttal védik (ez végül hidrogénezéssel eltávolítható).

BME Alkalmazott Biotechnológia és Élelmiszertudomány Tanszék

47

Enzimes eljárás (HSM)

Az enzimes eljárás előnyei:

- Nem keletkezik β-aszpartám (ami keserű)
- Sztereoszelektív a reakció, csak L-aszpartám keletkezik, így alapanyagként DL-Phe (racém, olcsóbb) is használható.
- Nincs racemizáció a szintézis alatt
- A reakció vizes közegben, enyhe körülmények között végrehajtható.
- A keletkező védett aszpartám adduktot képez a feleslegben lévő D-PheOMe-rel, ami kicsapódik.
- A termék kicsapódása miatt az egyensúlyinál jobb konverziót lehet elérni (5% → 90%).

BME Alkalmazott Biotechnológia és Élelmiszertudomány Tanszék

48

Az enzimes aszpartám gyártás lépései

Szubsztrátok:

L-aszparaginsav + DL-fenilalanin-OMe (racém, olcsóbb)

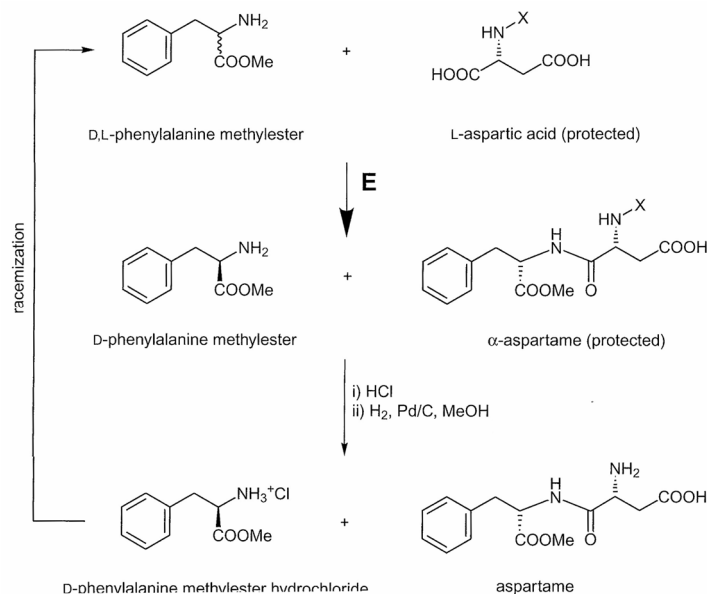
- A keletkező védett aszpartám adduktot képez a feleslegben lévő D-PheOMe-rel, ami kicsapódik.
- Szűrés
- Sósavval visszaoldják.
- A BOC csoportot lehidrogénezik, a D-PheOMe-t racemizálják és visszaviszik a folyamat elejére.

BME Alkalmazott Biotechnológia és Élelmiszertudomány Tanszék

49

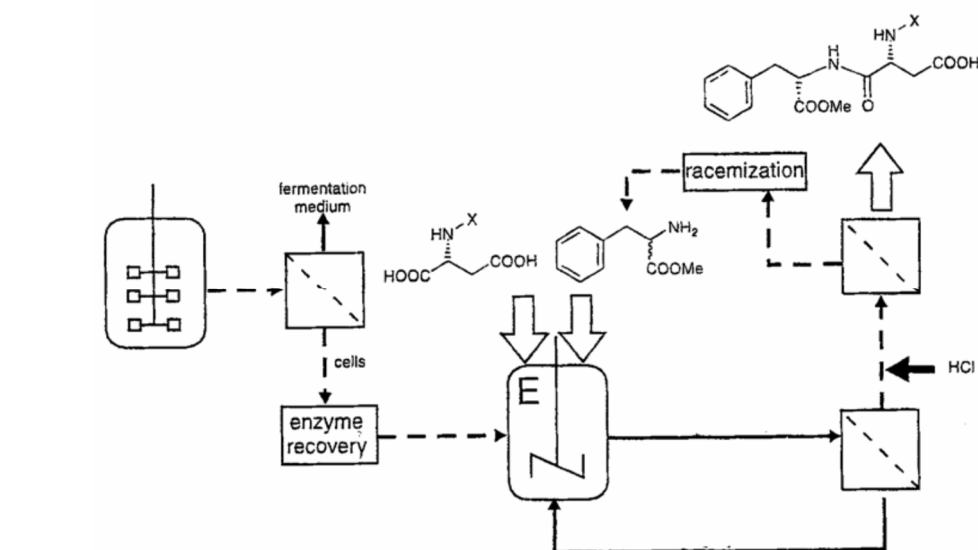
Aszpartám gyártás

BME Alkalmazott Biotechnológia és Élelmiszertudomány Tanszék

50

Az aszpartám gyártás folyamatábrája

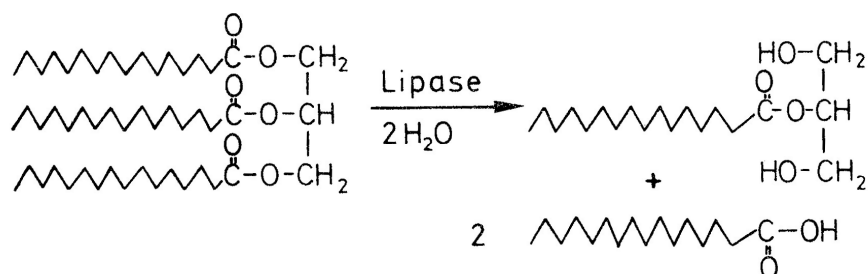
BME Alkalmazott Biotechnológia és Élelmiszertudomány Tanszék

51

Lipázok

Alapreakció: a zsírok észterkötéseit hidrolizálják, termékek: szabad zsírsavak, mono- és digliceridek, glicerín.

Egyensúlyi reakció, visszafelé is megy.

BME Alkalmazott Biotechnológia és Élelmiszertudomány Tanszék

52

Lipázok

Vannak régióspecifikusak, amelyek csak a szélső zsírsavakat hidrolizálják, a középsőt nem, de vannak erre érzéketlenek is. A szénlánc hossza csak a sebességet befolyásolja.

Szerves oldószerekben is jól működnek, igen kis víztartalom mellett.

Sőt a hőállóságuk is jobb ebben a közegben → 70 °C.

Adszorpcióval könnyen immobilizálhatóak szerves és szervetlen hordozók felületén (hidrofil-hidrofób jelleg a használt oldószer szerint).

BME Alkalmazott Biotechnológia és Élelmiszertudomány Tanszék

53

Lipázok

Termelő mikroorganizmusok:

- *Aspergillus* nemzetség,
- *Mucor* nemzetség,
- *Rhizopus* nemzetség,
- *Candida* nemzetség

Általában sejthez kötött enzimek, de Mg^{2+} ionok hatására leválnak

Induktor: olaj, zsírok (szubsztrát),
Represszor: glükóz (katabolit represszió), glicerín (termék inhibíció)

BME Alkalmazott Biotechnológia és Élelmiszertudomány Tanszék

54

Lipázok felhasználása

1. Emésztést elősegíti (pankreász lipáz pótlása)
2. Sajtérlelésben ízjavító (tejzsír irányított bontása)
3. Szappan ipar, kíméletes elszappanosítás (*Candida* lipáz)
4. Átészterezés, észterképzés → dinamikus egyensúly → a karbonsav csoportok folyamatosan cserélődnek →

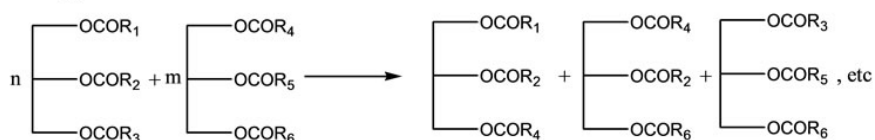

BME Alkalmazott Biotechnológia és Élelmiszertudomány Tanszék

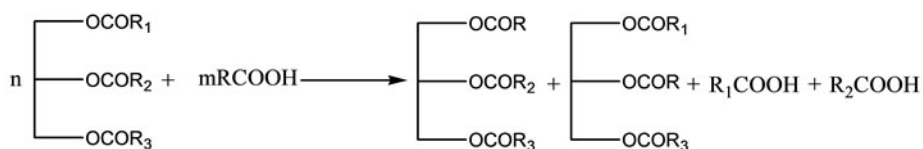
55

Zsírok átészterezése

1. Trigliceridek között

2. Triglicerid és zsírsav között

BME Alkalmazott Biotechnológia és Élelmiszertudomány Tanszék

56

Kakaóvaj-pótló anyag előállítása

Pálmag-olaj átészterezése kakaóvajszerű zsiradékká
(csokoládé gyártás)

Triglyceride	Palm oil mid-fraction (% dry weight)	Enzymically produced fat (% dry weight)	Cocoa butter (% dry weight)
StStSt	5	3	1
POP	58	16	16
POSt	13	39	41
StOSt	2	28.5	27
StLnSt	9	8	8
StOO	4	4	6
Others	2	1.5	1

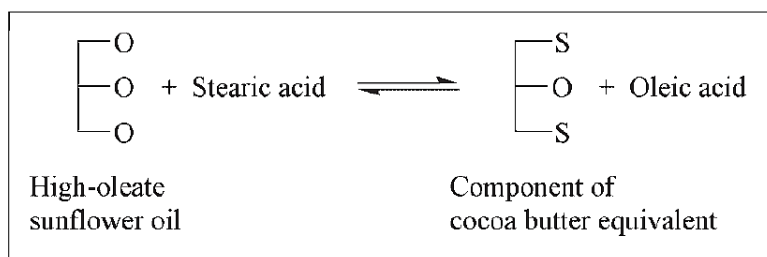

BME Alkalmazott Biotechnológia és Élelmiszertudomány Tanszék

57

Kakaóvaj-pótló anyag előállítása

Napraforgóolaj átészterezése kakaóvajszerű zsiradékká
(csokoládé gyártás) *régió-szelektív* lipázokkal.

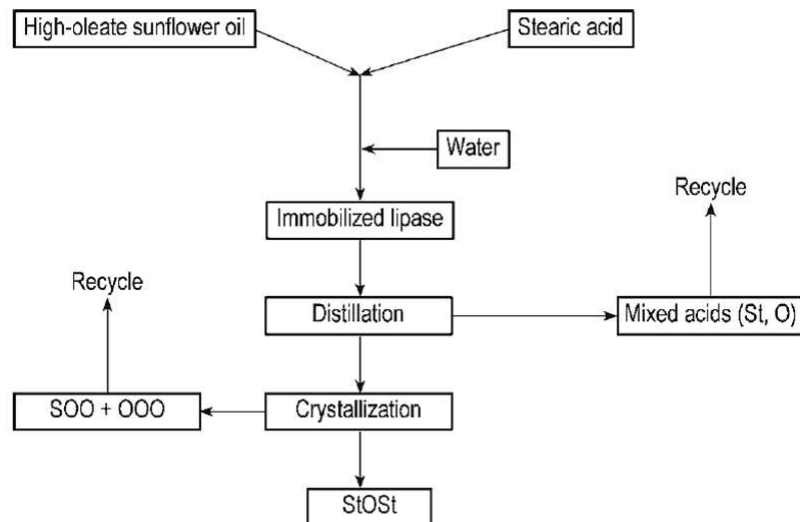
A termékből a szabad savakat eltávolítják molekuláris desztillációval, azután hűtéssel frakcionált kristályosítás: a sztearinsav észterek válnak ki először, az olajsavasok folyékonnyak maradnak.

BME Alkalmazott Biotechnológia és Élelmiszertudomány Tanszék

58

Kakaóvaj-pótló anyag előállítása

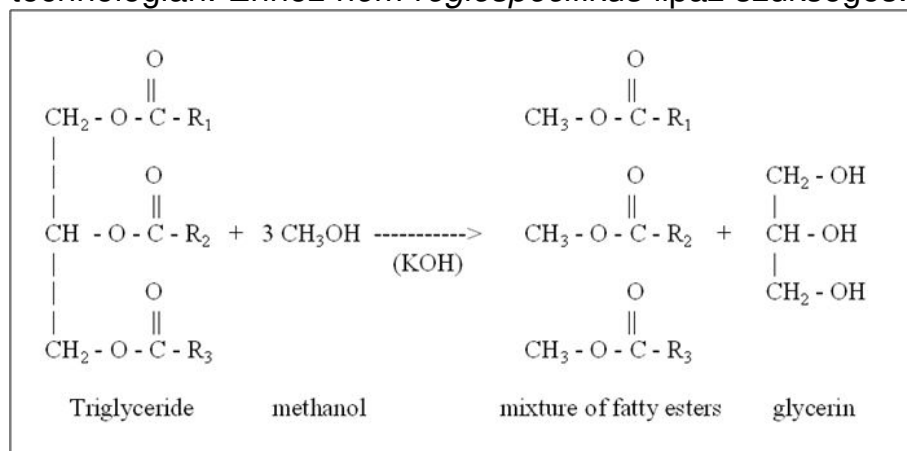

BME Alkalmazott Biotechnológia és Élelmiszertudomány Tanszék

59

Növényolaj átészterezése biodízellé

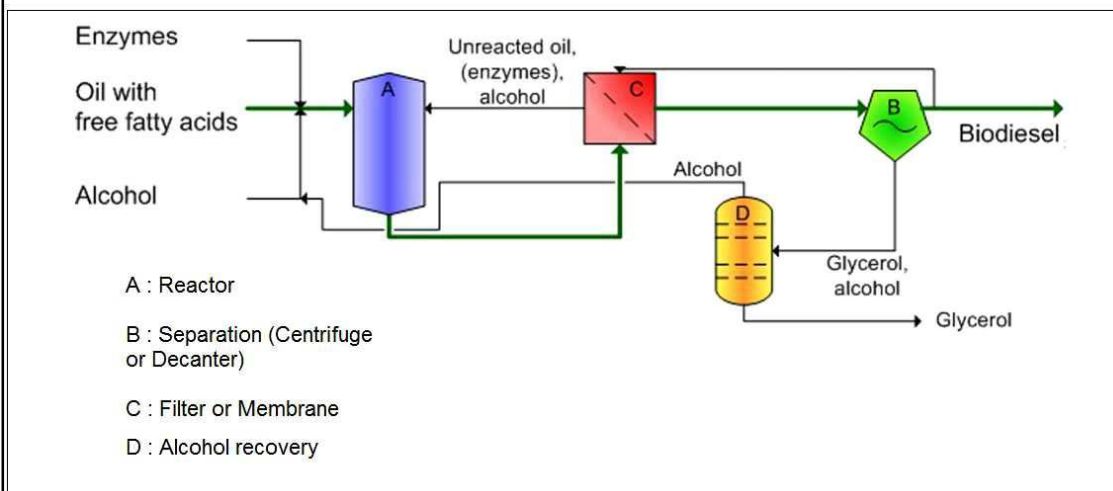
A biodízel gyártása során a növényi olajat átészterezik metilészterré. Ezt KOH-val végzik, de dolgoznak az enzimikus technológián. Ehhez *nem-régióspecifikus* lipáz szükséges.

BME Alkalmazott Biotechnológia és Élelmiszertudomány Tanszék

60

Növényolaj átészterezése biodízzelé

Sok (~12%) glicerín keletkezik

BME Alkalmazott Biotechnológia és Élelmiszertudomány Tanszék

61